

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

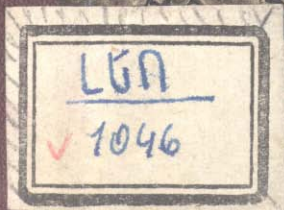
Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

LG 11

✓ 1046

1999

ՅԵՅՏԵՐԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԷՆԴԴԵՄ

ԿՈՆԴԱԿՒՆ

ՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵՑԱԻ
ՀՌՈՎԱՄԷԱԿԱՆ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԵԱՑ ՄԷՁ.
1856 ՅՈՒԼԻՍ 22 ԻՆ ՅԱԻՈՒՐ
ԿԻՒՐԱԿԷԻ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԷ ԵՐԷՑ ԵՂԲԱՐՑ
ԱՐԱԳԵԱՆ

1121

29 1046

91046.60

Յ Ե Ռ Ե Ջ Ե Բ Ե Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Եկաւ հասաւ անանկ Քամանակ մը, որն որ խաւարը 'ի լոյս, ծածուկը յայտնի, ստուծիւնը՝ ճշմարտութեան, առեւտրութիւնը սիրոյ և խաղաղութեան, անիրաւութիւնը արդարութեան դարձունելու կ'սպառնայ: Ասոնցմէ ոմանք կը հնազանդին և կը խոնարհին. ոմանք նոյն ճամբուն մօտեցած, և ոմանք ալ դեռ յամառեալ կեցած կուզեն իրենց անիրաւ ընթացքնին շարունակել: Ահա խաւարը սեւ ամպի մը պէս հովին սաստկութենէն ցրուելով, պայծառ լոյսը իր ծիրանագոյն ճաճանչովը կը ցոլանայ. ծածուկը, բանտարկեալ բռնութենէն նեղացած, իր յայանութիւնը երեւան հանելով, ինչ աստիճանի հանք ըլլալը բոլոր աշխարհի կը ծանուցանէ: Ստուծիւնը ու անիրաւութիւնը, վեր վար, աստին անդին գլտորելով, երբեմն ապառաժներու հանդիպելով, ծեծկը-

վելով , փետտուելով , վերջապէս կը
յաղթուի . ու արդարութիւնը եւ ճշ-
մարտութիւնը իրենց յաղթական դրօ-
շակովնին կը պայծառանան :

Սակայն , չար ատելութիւնը իր փա-
ռասէր ապստամբ բնութենէն ամենե-
ւին չի հեռանար , դեռ կեցած կորուսայ ,
կը մոմոսայ , կը փսփսայ : Արբեմն սոսկալի
աղաղակաւ . երբեմն ողորմուկ ձայնե-
րով , երբեմն խնդում երեսով , շոյելով ,
խաբխրբելով : Յանկարծ կախէրես
կերպով կճմտտելով , ակռաները
կը ճտտելով կուզէ աչքին դիմացը կե-
ցած իր թշնամին փառատելու , ծեծե-
լու , մինչեւ անգամ անուներ աշխարհ-
քէն վերցրնելու :

Վի՛է այս չարին սաստիկ թշնամին ,
որն որ այսչափ կատղեցրնելու սլատ-
ճառ կըլլայ . ո՛վ պիտի ըլլայ , կարծեմ
թէ իրեն գործած սոսկալի անգթու-
թեանցը դէմ միշտ հալածող , գետնի
տակը անցրնելու սպառնացող , Սէր ,
եւ խաղաղութիւնն է :

Քանի որ աս սիրոյ եւ խաղաղու-
թեան ըրած եւ ընելիքները միտքը կու-

գայ, ինչ ընեւիքը չը գիտէր, կը շփոթի, ոտվըները ու ձեռուըները կը դողդողան, լեզուն կը ծանրընայ: Իր կողմնակիցները, (այսինքն) նախանձը, զըրպարտիչը, մատնիչը, հայհոյիչը, որկրամուրը, փառասէրը, զինքը կը մխիթարեն եւ կը խրատեն իր թոյնը չորս դին տարածելու, ու անով բոլոր թշնամին (այսինքն) սէրը, խաղաղութիւնը, ճշմարտութիւնը, որն որ իրեն դէմ զինեալ առաքինութիւններն են, թունաւորելու, եւ եթէ կարելի է, իր շահուն զոհ ընելու: Ա՛հ սոսկալի խորհուրդ, եւ զարհուրելի ոճիր:

Գանք յառաջաբանիս դիտաւորութեանը:

Ատուած պահէ ասանկ մուրթիւն մը մարդոյս վրայ, թէ եկեղեցական եւ թէ աշխարհական, երբոր տիրելու ըլլայ, արդեօք ի՞նչ զարհուրելի կրօնական եւ քաղաքական կռիւններ ու գայթակղութիւններ ընել չի տար, որն որ հողեղէն բնութիւննիս սխալական ըլլալովը միշտ չարին կը դիմէ:

Անաց որ մարդուս սխալական ըլլ

լալը յայտնի եւ հաւատքներնուս մէկ
կտորն է : Բայց այս սխալմունքը բանի
մը տեղ չի դնելով ու չի ձանձնալով ,
իր վնասակար ընթացքը հետզհետէ շա-
րունակելու որ ըլլայ . ի՞նչ ըսելու է
արդեօք : Բսել է որ վերոյիշեալ այն
չարատելութեան կիրքը իր սրտին վրայ
տիրեր է , հալածելով այն իրեն դէմ
թշնամի եղած առաքինութիւնը , սէրը
եւ խաղաղութիւնը :

Արեւմտեան ինչպէս զգուշանալու , եւ
հեռու կենալու է այնպիսի անձանց ու
անոնց գրուածքներէն , որն որ իրենց
օգտին ու փառասիրութեանցը , (չըսեմ
չարութեանցը) ուրիշներուն ալ կը հա-
ղորդեն , ու կը հրաւիրեն այն չարամոլ
ատելութիւնը ընկերանալու , ընդդէմ
քրիստոնէական սիրոյ եւ խաղաղու-
թեան :

Այս սոսկալի ատելութիւնը վերջին
դարերու մէջ մեր Հօգեւոր իշխանաց
վրայ աւելի տիրելը , թէ պատմութիւն-
ներով եւ թէ մեր օրերը եղածները ա-
մենայն վկայութեամբ հաստատեցին .
ներեցէք ո՛վ Ազգայինք իմ Հօովմէա-

կանք եւ Լուսաւորչականք , ամենքնիդ
ալ կը վկայէք , վերջին անգամ եղած
անհամար գայթակղութիւնները եւ չար
օրինակները , եւ անոնց դէմ կերպ կերպ
բողոքներնիդ :

Հիմա անոնց գլխաւորներէն մէկը ,
ան ամէն եղածները մոռնալով , նորէն
զազգը խռովելու առիթներ կը փնտր-
ուէ , աստուածային սէրը եւ խաղաղու-
թիւնը՝ որն որ ազգովին հանդերձ եկե-
ղեցականօք կը փափագինք . հեռացընե-
լու եւ մինչեւ անգամ անկարելի ընե-
լու համար , մեր համազգի եղբարնե-
րուն դէմ ատելութիւն ցանող գրու-
թիւն մը կարդալու հարկադրուերէ :

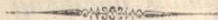
Ուստի աս պատճառաւ այն կոնգա-
կին մէջ գտնուած եղբայրսիրութեան
եւ խաղաղութեան դէմ եղած կտորնե-
րը , բոլորն ալ բողոքելու եւ ցրելու
պարտաւորուեցայ , արդարութեան եւ
ճշմարտութեան , սիրոյ եւ խաղաղու-
թեան ապաւինելով :

«Ուր սէր է՝ անդ երկիւղ ոչ գոյ . . .
Եւ սիրովն աստուծոյ զինեալ կայ :
(Խրատ , է Սեր , Աստ)» :

ԵՌՆՇՄԵՐՏԵՍԷՐ

ԵՒ ԼՈՒՍԱԻՈՐԵԱԼ

ԵՂԲԱՅՐԱԿԻՑՆԵՐՍ

Յուլիս 22 կիրակի, Քրիստոսի Այլակերպութեան տօնին օրը Հռովմէական Հայոց Եկեղեցիներուն մէջ Կոնգակ մը կարգացվեցաւ ընդդէմ երեք Մխիթարեան Վարդապետաց . որն որ իրենք Հայ ըլլալովսին Լուսաւորչեան սուրբ Եկեղեցոյն ծառայութեանը մըտեր են , առանց դաւանանքի խտրութեան , միայն վեղար մը դրած , եւ Հռովմայի պապերուն ինքնակոչ տիեզերական դեր իշխանութիւնը չընդունելով :

Կոնգակին տէրը , սկիզբէն այնպիսի խօսքերով սկսեր է որ , ճշմարտութեան

հետևող անձանց , անկարելի է լռութիւն պահելը . հարկաւ ու անպատճառ քանի մը խօսք զրուցելու զմեզ ստիպել է :

Կրսէ որ «այս օրերս հանդիպած , այնպիսի չար գայթակղութիւն մը , ցաւալի չար օրինակ մը զմեզ հարկադրեց» . . . : Սր գայթակղութեան , եւ ինչ չար օրինակ արդեօք , ինչ ըսել կուզէ չենք հասկընար աս կոնդակին հրատարակիչը : Սոցցաւ արդեօք երեք չորս տարիէ հետէ իրենց կողմանէ եղած զարհուրելի գայթակղութիւնները , ու սոսկալի չար օրինակները , որոնց պատմութիւնները տպագրութեամբ կեցած , դեռ անոնց խառնաշփոթ ձայները մեր անկաճը կը հնչեցնէ : Սոցցաւ կրսեմ , ան տան մը մէջ գոցուած սնտուկէն անկատար ձեռագիր գողնալը , Ազգային սահմանադրութեանը դէմ Աթոռ մը յափշտակելը . Անանուն չարամատեան մը հրատարակելը . Ազգին մեծ մասը «թագաւորութիւն պիտի հաստատեն» ըսելով Տէրութեան մը մատնելը , շինծու կոնդակներ , սուտ

նամակներ , սուրբ Ժողովքէն եկած է
 ըսելով սուրբ Սեղաններուն վրան
 Անմահ պատարագներու մէջ կարգալը ,
 վերջապէս մոռցած պիտի ըլլայ , եկե-
 ղեցական եւ աշխարհական զիրար ան-
 ցրնելէն վերջը , Հռովմ երթալ . այն ա-
 հաւոր ատեաններուն մէջ կերպ կերպ
 սուտերով ու խաբէութիւններով ինքը
 զինքը արդարացրնելը . . . :

Ասանկ եւ ասոնց նման յայտնի եղելու
 Թիւններէն աւելի՞ գայթակղութիւն ,
 եւ աւելի՞ չար օրինակ եղեր է վերոյիշ-
 եալ Եկեղեցականաց ըրածը . արդարու-
 Թեամբ կռչենք :

Թէ որ ասոնք եւ իրենց միաբանու-
 Թիւննին հաստատուելէն 'ի վեր , ար-
 բանեակներուն ըրած անհատնում գայ-
 Թակղութիւնները եւ բոլոր աշխարհի
 տուած չար օրինակներնին յիշելու ը-
 լար , կարծեմ չէր յանդգնէր ասանկ
 խօսք մը իր կոնդակին մէջ գրելու , եւ
 հրատարակելու : Բայց վախը նայինք
 Թէ ինչ է :

Թէ որ կը վախնայ , որ իր սակաւ Ժողո-
 վուրդը ասոնց օրինակէն Հռովմայի ե-

կեղեցին ձգելով, լուսաւորչեան կըլ-
լան (որն որ հայ անուամբ պարծողնե-
րուն բուն եկեղեցին է, Հռովմայի ե-
կեղեցւոյն հետ ազատ միացեալ) ոչ թէ
հիմակուան մեր կաթօլիք եկեղեցինե-
րուն պէս) . թող աս կողմէն ամենեւին
կասկածի մը չերթայ, որովհետեւ մեր
ազգին լուսաւորեալ մասը կարծեմ իր-
մէ քիչ մը աւելի աղէկ կը մտածէ
թէ, անոնց աս ճամբուն հետեւելուէ
թէ չէ: Աւելի աղէկ կըլլայ հեռու
կենալը, չէնէ իրենց ասչափ տարուընէ
ի վեր նորէնոր հնարուած ածական-
ներնուն իրենք ալ արժանի ըլլալը . թող
չի վախնայ ժողովրդեան աս մասէն, որն
որ իրենք իրենց հաւատքը կը ճանչ-
նան, եւ կրնան որոշել իրենց ճամբան:

Քուճ տեղը անանկ սիրոյ եւ խաղա-
ղութեան դէմ, ատելութիւն եւ երկ-
պառակութիւն ցանող կոնգակներ չի
հնարէ . քրիստոնէական եղբայրսիրու-
թեան դէմ քարոզները մեր ականճը
չի մըտնար, վասն զի մենք առաքելոյն
պատուէրը ունիմք որ կրսէ . «Որ ասէ
եթէ ՚ի լոյսն իցէ, եւ զեղբայր իւր ա-

տիցէ, սուտ է, եւ 'ի խաւարի է տակաւինն" (Յովհան. ան. ԳԼ. Թ. Կամար. 9): Ար սիրէ զեղբայր իւր, 'ի լոյս բնակէ եւ գայթակղութիւն 'ի նմա չիք (նոյն):

Թէ աս խրատները եւ թէ հիմակուան կրօնական եւ քաղաքական ազատութիւնները չի ներէր, որ մեր ազգայիններուն հետ այսպիսի նիւթերովրայ ատելութիւն գործենք, եւ անանկ ուսումնական եւ ազգասէր, լուսաւորեալ եւ ճշմարտասէր անձինքը պախարակենք: Աւրեմն լուսաւորեալ անձանց համար ոչինչ է այո կոնգակը:

Աստի մէկալ տգէտ մասին համարալ ոչինչ է, որովհետեւ աղէկ եւ յայտնի գիտենք որ, եթէ Հռովմայի այս օրվան թ' Պիոս պապը, եւ անոր աստուածաբան գարդինալները ելլան ըսելու ըլլան որ, Հայոց եկեղեցին ուղղափառ է, եւ ամենեւին մոլորութիւն մը չունի. դարձեալ պիտի չընդունին. վասն զի անոնց թշնամութիւնը ոչ թէ դաւանանքին. այլ անոր ազգութեանը, արարողութեանը եւ լեզուին է: Եւ աս բանը շատ պարագաներու մէջ տե-

սանք, ու յայտնի դիպուածներով հաս-
տատուեցաւ մեր մըտքին մէջ:

Ասոր համար թէ որ անանկ բան մը
պատահելու որ ըլլայ, պիտի ըսեն թէ
իններորդ Պիօսը սխալեցաւ, տասնե-
րորդին սպասելու ենք: Աս խօսքերնին
ստուգելու համար աս եղելու թիւնը
բաւական կը վկայէ: (այսինքն) Արկու-
երեք տարի առաջ այն սոսկալի գայթակ-
ղեցուցիչ կրօնական եւ Ազգային կռիւն
որ ելաւ. երբոր դիտաւոր պատճառ
եղողները Հռովմէն կանչուեցան դատ-
ուելու. ան ատենները Պոլսոյ մէջ այն
տղէտ անձանց շատերուն բերնէն լը-
սեցինք որ կըսէին, «Թէ որ Հռովմ ա-
նոնք յանցաւոր հանելու որ ըլլայ, մենք
ալ սրբազան Պապը չենք ճանչնար, եւ
անոր հրամանները չենք ընդունիր»:
Աս խօսքը ան ժամանակը բերնէ բերան
տարածուելով մինչեւ մեր ականձը հա-
սաւ: Ուրեմն, աս կերպ դիտաւորու-
թիւն ունեցող անձանց համար ալ ոչ
ինչ է աս գրուածքը:

Ասոնք ասանկ ըլլալէն վերջը, կը
հարցունեմք հիմա գերապատիւ աս

հոգեւոր հովուին թէ, ինչ բանէ շարժեալ ասանկ միտքերը գրգռեցուցիչ հրատարակմանը հարկադրվերէ . եւ որ աստուածաբանից ժողովքէն հաւանութիւն առերէ, սուրբ սեղանի վրայ անմահ պատարագի մէջ, եւ քրիստոսի Այլակերպութեան հանդէսին օրը, եղբայրսիրութեան դէմ ատելութիւն ցանելու պատճառ եղօղ գրութիւն մը կարդալու :

Ասոր պատասխանն ալ մենք կուտանք : Աս օրուան եղածը նորահնար եւ զարմանալու դիպուած մը չէ . այս անձը ինչուան այսօր ինչ որ բերէ եւ կրնէ, իր բնութեանը հետեւածն է : Մարդս ինչ բնութեան կը ծառայէ, միշտ նոյնը կը գործէ, յիշէ քրիստոսի խօսքը « Զի ոչ է ծառ բարի որ առնէ պտուղ չար, եւ ոչ դարձեալ ծառ չար որ առնէ պտուղ բարի, զի իւրաքանչիւր ծառ ի պտղոյ իւրմէ ճանաչի » : Մենք այս բանը այս անձին վրայ շատ անգամ փորձեր, ճանչցեր, եւ աղէկ հասկըցեր ենք : « Փորձեալն միւսանգամ փորձելն յիմարութիւն է » :

Առաքելոյն աս խօսքերուն հետեւելով, բոլոր եղած ու անցածներուն վրայ բարակ քօղք մը ծածկելով, ժամանակիս պարագաներէն ստիպեալ ակամայ ըռութիւն պահեր էինք:

Բայց ինքը հանդարտ չի կենար նորէնոր խռովութիւն ցանելու կաշխատի, կը խառնէ, կարգիլէ, կը հերքէ. ժողովրդեան մէջ որոմ ցանելու հնարքներ կը փնտռէ, որպէս զի վերոյիշեալ քրիստոսի խօսքը իր վրայ ամուր, եւ աղէկ մը հաստատէ:

Կոնդակին մէկ ուրիշ կողմը «Մեզի պարտ ու պատշաճ եղած պարտքերնիս կը կատարենք» կըսէ, ինչ է եղեր պարտքը: «Վնասակար ու հոգեկորուստ անձինքներէն զգուշացնել»: Բարի եւ աղէկ, այո՛ ամենայն կողմանէ կընդունիմք այս իրեն հովուական պարտքը, բայց միանգամայն կը հարցունեմք իւրեն, արդեօք նորեւիք աղանդ մը կամ հերետիկոսութիւն մի ելեր է, չէնէ մեր գիտցածներէն զատ հերձուածութիւն մը ծագեր է. կարծեմ, ոչ. քանի որ Հայոց եւ Յունաց Եկեղեցիները, Հը-

առիմայի Եկեղեցւոյն հետ կերպ կերպ
վէճերու պատճառաւ մէկ մէկէ հե-
ռացեր են նէ , անկէ հետէ եւ ոչ փոքր
ինչ կրօնական խնդիր մը ելեր է , (բաց
ի Անանուհեանց եւ Մխիթարեանց չըն-
չին վէճերէն , որուն ան ալ օգէն եկած
ըլլալովը , նոյնպէս օգին մէջ ցրուեցաւ
ու անյայտ եղաւ : Արեմն ո՞րն է եղեր
աս նոր ելած վնասակար ու հոգեկո-
րուստ անձինքները , կոնդակին մէջ ոչ
ազգի եւ ոչ կրօնքի մը անուն յիշուած
է : Միայն վեր ի վերոյ եկեղեցականի
մը զրոյց կայ , որն որ եկեղեցւոյն միու-
թենէն հեռանալուն համար , “ լի ար-
տասուօք ” պաղատանքներ կրնէ : Մենք
ալ աս խօսքէն իմացանք թէ վերոյիշ-
եալ երեք Մխիթարեան հայ վարդա-
պետաց համար է :

Աստի աղէկ մը քննենք ու նայինք
թէ այս անձինքը մեզի ի՞նչ վնաս տը-
ւած ունին , եւ ի՞նչ զգուշութիւն ընելու
հարկաւորութիւն կայ : Թէ որ կռա-
պաշտ , հեթանոս , հերետիկոս , եւ կամ
բողոքական եղեր են նէ , թող իրենք
իրենց հոգւոց փրկութիւննին մտմը-

տան , եւ կարողեն մտածելու : « Աւինն
 դմովսէս եւ զմարգարէս » :

Մենք աղէկ դիտենք եւ կրնդու-
 նիմք՝ որ վերոյիշեալ մոլորութեանց հե-
 տեւողները մինչեւ վերջը յամառեալ
 մնալու որ ըլլան , թէ յերկինս եւ թէ
 ի յերկրի կապեալ եւ դատապարտեալ
 են : Ասոր համար անոնք մեզ չեն կըր-
 նար վնասել շնորհիւն աստուծոյ :

Իայց չէ , աս դատապարտելի կրօնքնե-
 րուն մէկուն , եւ ոչ մէկուն հետեւած
 չեն , հապա ո՞րն է : Աղէկ միտ դրէք :
 Վերոյիշեալ կոնդակին հրատարակ-
 չին , ու անոր արքանեակներուն կողմէն
 հերետիկոս « կոչուած (ընդգէմ Հռով-
 մայ Եկեղեցւոյն , եւ ընդհանուր սուրբ
 Ժողովոց կարծեացը եւ վճռոց) , Հայոց
 Եկեղեցին գացեր , սէր՝ եւ խաղաղու-
 թիւն քարողելու . ընդհանուր ազգին
 յառաջադիմութեան արգելքները ան-
 հետ ընելու , տղոցը դաստիարակու-
 թեան եւ քաղաքակրթութեան ճամ-
 բան սորվեցընելու , վերջապէս ազգը
 ամէն կերպ կատարելութեանց լուս-
 վը փայլեցընելու համար , ամենայն փու-

Թով կաշխատին եղեր: Աս ճամբաներն է արդեօք մեզի վնաս հասցունողը, ու հոգեկորուստ անձանց՝ վախր:

Բստ կոնդակին վկայութեանը, թէ որ ասանկ է, հարկաւ իրենք հակառակը գործելու պարտաւորեալ են:

Բայց պիտոր ըսեն որ, մենք ինչ որ ընենք, մեզի ներելի է. զի Հռովմէական սուրբ հաւատքը ունինք, ու ըսածնին ալ գործքով կատարեն: Հապա ուր կը մնայ առաքելոյն վճիռը որ կըսէ «Առանց գործոց հաւատք մեռեալ է»: Չգենք ասանկ խնդիրները, որ մեր նիւթէն դուրս է:

Մեզի կուգայ որ ասոնք չեն մեզ վընասողը, այսպիսի ազգօգուտ ջանքերը մեզ չեն գայթակղեցրներ. (կոնդակին վախր,) հապա կրնայ ըլլալ որ ասոնց աս բարի օրինակէն շարժեալ, Հռովմէական հայոց ազգին լուսաւորեալ մասը անոնց հետեւելով, իրենք ալ ըսկսին ազգին մէջ աս ջանքերը ի գործ դնելու, ու ան ժամանակը աս կոնդակին տիրոջը դիտաւորութիւնները ի յօդս ցնդելու:

Ահա աս բանիս համար է որ , ամէն տարի , ամէն ամիս , ու ամէն օր կոնդակներ նամակներ , յայտարարութիւններ կելլէ , (այսինքն) Հայք հերետիկոս են , մոլորեալ են , չարափառ են , եւ այլն ըսելով , ու երկու կողմը ատելութեամբ զիրար անցունելով , անոնց հետ ունեցած արտաքին հաղորդակցութիւննիս ալ կտրէ :

Այս է եղեր իրեն հովուական պարտքը , որն որ ուրիշ հովիւներու ալ կը հաղորդէ :

Կը զարմանա՛մ աս « քաջ » հովուին , աս կերպ պարտաւորութեանցը վրայ :

Հիմա դառնանք ուղղակի ձեզի ով Գերապատիւ Տէր . եւ միանգամ հարցունենք ձեզի թէ , ասանկ կրօնքի ազատութեան ժամանակ , ոգիները հանդարտ , ազգային խռովութիւնը դադրած , բարի օրինակներով լցեալ , սէր եւ խաղաղութիւն քարոզելու տեղ , պէտք էր արդեօք ասանկ գրուած մը հրապարակաւ եկեղեցիներուն մէջ կարգացնելու , թէ եւ բարի դիտաւորութեամբ ըլլայ :

Հարիւր տարիներէ հետէ քարոզու-
թիւննիդ, եւ վէճերնիդ աս նիւթիս վը-
րայ չէր մի, (այսինքն) Հայք հերետի-
կոս են, եկեղեցիներնուն երթալու հը-
րաման չիկայ, անոնց հետ ի հոգեւորս
հաղորդակցութիւն ընելը արգիլեալ է:
Եւ այս քանի՞ բիւր անգամ է որ նո-
րէն կրկնէք. որ պատճառ կըլլաք հան-
դարտ միտքերը արթնցունելու ու խը-
ռովելու: Մոռցա՞ք ուրեմն եղած սոս-
կալի կրօնական կռիւները, սարսափելի
ազգային հալածանքները. կերպ կերպ
զարհուրելի հոգւոյ եւ մարմնոյ վնաս-
ները, ինչ շահեցայք արդեօք:

Կրցա՞ք Հայ մը Հռովմէական ընել,
կամ անոնց սիրտը վաստակիլ, ո՛չ, ո՛չ:

Դարձեալ, դուք բան մը իմացա՞ք
այն ալէկոծեալ ժամանակները, ձեր
քթէն կաթիլ մը արիւն եկա՞ւ արդեօք,
որոնք որ ձեր ատելութեանը ու փա-
ռասիրութեանը զոհ եղած, ոմանք
գլխատուելով, ոմանք կախուելով, եւ
բոլոր ազգ մը բոլոր ստացուածքնին
կորսնցուցած, Ասիոյ լեռներուն մէջ
տարիներով թափառական պտըտեցան,

եւ այլն եւ այլն, որոնց շատը մեր օրերուն հանդիպելով ականատես եղանք. ուրեմն հիմա ի՞նչ ազդեցութիւն պիտի ունենայ ձեր այս տիեսահարկաւոր հովուական կոնդակնիդ :

Հարկաւ նոր ատելութիւն, նոր թրշնամանք, նոր խռովութիւն, նոր նախանձ, եւ այլն : Ահա շահը, ահա պրտուղը :

Արդեօք Քրիստոս տէրն մեր ամ կերպով որսաց առաքեալները : Աոյնպէս առաքեալները ամ ճամբով դարձուցին անհաւատները, մեր առջի սուրբ Հայրապետները ամ կանոններով կը քարոզէին մոլորեալներուն . չէ՛, չէ՛. ոչ երբէք աս կերպ քարոզութիւն մը, եւ գրուածք մը ոչ կարդացեր եւ ոչ լսեր ենք :

Ուստի ձեր աս կերպ դիտաւորութիւնները եւ քարոզութիւնները, երբոր անոնց չեն յարմարիր, ու անոնց պէս պտղաբեր չըլլար նէ, ի՞նչ ըսելու է արդեօք, կամ ինչ ընելու է :

Ներեցէք մեզ Գերապատիւ Տէր, մենք աշխարհական կարգէ ըլլալով,

իրաւ է որ մեզի չիյնար ձեզի խրատ
տալ , կամ յանդիմանել . որովհետեւ
Քրիստոս մեզի պատուիրերէ որ ձեզ
պատուենք , բայց միանգամ ձեր անի-
րաւ գործքերնուդ ալ չի հետեւինք :
Սակայն որովհետեւ աշխարհականաց
վկայութեամբը ու ժողովրդեան «ար-
ժանի է» ձայներովը աս պաշտօնին հա-
սած էք , այն ահաւոր եւ սուրբ արա-
րողութիւնները ձեր վրայ կատարված
ժամանակը , ըրած սոսկալի երդումնե-
րովնիդ ձեր վրայ առած բուն հովուա-
կան պարտքերնիդ մտուրնիդ բերելու
համար զձեզ կը հրաւիրեմք :

Մասնաւորապէս կաղաչեմք որ , Պօ-
ղոս առաքելոյն առ Տիմոթէոս գրած
Առաջին թղթին մէջ , երբորդ գլխէն
սկսեալ մինչեւ տասներորդ համարը
ուշադրութեամբ կարդաք :

Մենք միայն նոյն գլխին մէջ հին-
գերորդ համարը յիշենք որ կըսէ ,
«Եթէ ոք իւրում տանն վերակացու
չգիտիցէ լինել , զիարդ եկեղեցւոյ աս-
տուծոյ խնամակալ լինիցի» : Առաքե-
լոյն աս կարեւոր խրատը ուղղակի ձեր

վրայ յարմարցընելէն ետքը . խօսքերն ուս վերջը, մենք աշխարհականքս կոնդակին մէջ գտնուած ու յիշուած, սիրոյ եւ խաղաղութեան դէմ եղածները կը հերքեմք եւ չենք ընդունիր:

Մ. աջին . վերոյիշեալ եկեղեցականաց գործքէն ոչ երբէք գայթակղերենք, եւ ոչ չար օրինակ ըլլալու բան մը տեսերենք:

Երկրորդ . Ասանկ լուսաւորեալ ժամանակ մը (որն որ ամէն մարդ իր հաւատքը գիտէ և կը ճանչնայ) . եղբայրսիրութեան դէմ, ատելութիւն ցանելու պատճառ եղող գրուածներ բնաւ չենք ընդունիր:

Երրորդը, եւ ամէնէն հարկաւորը, Հայք հերետիկոս են, մոլորեալ են, Քրիստոսի հօտին դաւթէն բաժնուեր են. կուզէք իմանալ կամ վիճելնէ, ահա ամէն գրուածնին կեցած, դաւանութիւննին յայտնի, երկու կողմանէ եկեղեցականներ ու աստուածաբաններ կեցած էք: Թող բանիւ եւ գործով, գրով, եւ ընդհանուր ժողովքով, արդարութեամբ քննեցէք, խօսեցէք,

Ճշմարտութիւնը յայտնեցէք . թէ որ կուզէք հակառակութիւններուն մէջ տեղէն վերնալը: Իայց ժողովուրդը մի խառնէք , անմեղ ժողովուրդը ձեր շահուն մի ծառայեցնէք , մեզի վերաբերեալ խնդիրներ չեն :

1) Ենք թէ Հռովմէական եւ թէ Լուսաւորչական Հայ աշխարհականքս, կուզենք եւ կը փափագինք այն աստուածային ճշմարիտ սէրը եւ խաղաղութիւնը, որ մեր մէջը ունենանք . եւ գիշեր ցերեկ սրտանց կաղօթենք առ աստուած , որ ձեր միտքերը Հոգւոյն սրբոյ շնորհիւրը լուսաւորելով , մարդկային նկատմունքները մէկ դի ձգած , օր մը առաջ սա երկու եկեղեցիներուն միութիւնը դիւրացընելու հոգ տանիք եւ աշխատիք , որով երկու հարիւր այսչափ տարուրնէ ի վեր եղած սոսկալի գայթակղութեանց , եւ հոգեկորուստ չար օրինակներուն վերջ մը տուած կըլլաք : Կէ նէ , վայ , վայ աշխարհի գայթակղութեանց :

